

KIS-719 – Gl. vraquier, préhensile, plantule, épiphyte, roche, minéral, Br. -ded, -iezh, -egezh, -elezh

(MME ha GE – 09-24 04 01)

VRAQUIER

[MME] A-gevatal da Gl. *vraquier*, "sammlestr ma treuzdouger marc'hadourezh a-drak", e kinnigen ober gant Br. *draker g.-ioù*.

[GE] Br. *a-drak* a ve a-walc'h amprest Gl. (*tout*) à *trac* "trumm, hep prientadur".

[MME] Setu ar pezh am eus dastumet diwar-benn Br. *adrak* :

a-drak adv.

(1) Adv. « trumm ».

- (1917) KZVR. 225 – 24 06 17 : **A-drag**, *tr.* « subitement ». • chomet oun a-drag em gwele (Loeiz AR FLOC'H). • (1924) NFLO. : MALADE — tomber malade pour de bon ou en un clin d'œil, *tr.* « chom klanv **a-drak** ». (1935) ALMA. 162 : mar kendalc'h c'hoaz eur pennad all d'en em skuiza o veilla en noz, e kouezo **a-drak** klanv.

(2)

- (1917) KZVR. 225 – 24 06 17 : **A-drag**, *tr.* « En Haut-Léon, de bon cœur ». • an daou yaouank-man a zo **a-drag** an eil gant egile (Loeiz AR FLOC'H).

(3) Stn.¹

- (1913) KZVR. 25 – 24 08 13. **A-drak**, *tr.* « en troupe, en bloc, en amas, en tumulte ». • Marc'had **a-drak**, koll pe c'honid, *tr.* « marché fait en bloc, tout venant ». • (1965) BAHE. 46/28. Ul loen a werzher evit

¹ Berradur arveret gant Geriadur An Here evit Br. *stagenn* "termen stag ouzh un anv-kadarn, ur raganv a dalvez d'e zoareañ. *Un anv-gwan, un adverb-stagenn*".

mont da vogañ : n'eo ket mat hen pouezañ. Ret eo ober ur priz **atrak**.

Skouer BAHE. 46/28 a ro *atrak*, ar pezh a zegouezh gant un orin Gl. (*tout*) à *trac*, evel m'er merk ivez F. FAVEREAU.

A-du eta evit Br. **traker** kevatal da Gl. *vraquier*. Evel-se e pellaer diouzh an damheñvelsonded *drager / draker*.

PREHENSILE

[MME] Daoust ha tro hoc'h eus bet d'ober gant ur ger brezhonek kevatal da Gl. *préhensile* (diwar-benn lostoù marmouzed zo pe traoù all) ? *Lostoù krog / krog-diskrog* ? VALL. a ro *pegus*. Ne gav ket din e tere.

[GE] A-du, na Br. *pegus* (na Br. *spegus*) ne zereont. Anv zo a "dapout krog en" ha n'eo ket a "begañ ouzh".

Pevar verb a c'hallfe talvout da stirann en termen brezhonek :

1° *kregiñ* ;

2° *krafañ* (sl. DGVB 121 : "(*craf*) « action d'agripper, de retenir »") ;

3° *krapañ* (sl. DGVB id. : "*crap* signifie littéralement « prise ferme, obstinée » ; bret. moy. *crapaff* « ancrer » et « s'agripper, cramponner »") ;

4° *gavaelañ* (sl. DGVB 172 : "(*gabaël*) dans *ad-gabaël*, « prise, occupation, saisie »" ; GPC 1368 : *gafael* « hold, grasp, grip, clutch »).

Rakgeriañ a rafen dre *he-* : *hegrog, hegraf, hegrap, hec'havael*.

Merkomp e ra an alamaneg gant *Greifhand* "pav hegrog *pe* hegraf, h.a." (ent diarlenn : "dorn kraf"), *Wickelschwanz* "lost hegrog *pe* hegraf, h.a." (ent diarlenn : "lost pun").

[MME] Aesoc'h e vo *hegrog* da gompren gant ar skolidi.

PLANTULE

[MME] Hag ur c'hevatal brezhonek zo da Gl. *plantule* "plantenn yaouank en em vev diwar ar vouedenn zo en he hadenn" ? Klasket 'm eus e-barzh gerva Bevoniezh kentelioù SADED hag e-barzh *Bevoniezh* Arzel EVEN. Netra.

[GE] Evit a sell ster strizh Gl. *plantule* (ur ster all ez eus, ledan : "plantenn yaouank"), e kaver ar c'hevatalioù-mañ : Al. *Keimling*, Sz. *seedling*, *plantlet*, Sp. *plántula*, *embrión* (evit ar ster ledan : Al. *Setzling*, *Jungpflanze*, Sz. *seedling*, *young plant*, *set*, Gl. *plant*, *plantule*, Sp. *plantón*, *plántula*)¹. Evel a welez, lakaet an alamaneg er-maez, n'eo ket fraezh bevonn ar stervaoù. N'eo ket al loazioù a vank e brezhoneg evit luniañ ur c'hevatal da *Keimling* : loc'hañ a c'hallfed diwar *kellid*, *egin*, *bragez*, *diwan*... (kevatalioù Al. *Keim*) ; ouzhpennañ a rafen un termen a voe degaset gant René LE GLEAU pa laboure ganimp e SADED : *bagud* s. -enn. E Da-63 e kaver ar pennanv hag ar verb deveret *bagudiñ*. Goulakaat a c'hallfed ur gerdarzh *mag*-. Bezet pe vezet, e c'hallfed arbennikaat an termen **bagudenn** evit ober anezhañ ur c'hevatal da Al. *Keimling*.

[MME] Anavezout a raen Br. *bagud*-. Amañ kevret ar pezh am eus dastumet diwar e benn, ha deveradoù :

bagud str. (liorzherezh)

- (1985) AMRZ 174 : e teufe ar **bagud** da hirraad re vuan. • 337 : **bagud**, coll. (sg. -enn) : germes, pousses de pommes-de-terre (kellid).

bagudenn b.-où (liorzherezh)

- (1914) KZVR 67 – 21 06 14 : **Baguden** f. pl. -nnou, tr. « pousse, germe de pommes de terre non plantées, Ile de Batz, Milin. »

bagudennañ v.g. (liorzherezh)

- (1914) KZVR 67 – 21 06 14 : **bagudenna**, tr. « monter, pousser ainsi en germe, Ile de Batz, Milin. »

bagudiñ v.g. (liorzherezh)

- (1985) AMRZ 154 : ober kasedoù koad da lakaad patatez da **vagudi**.
- 337 : **bagudi** : se dit des pommes-de-terre qui poussent des germes bleuâtres ou blancs suivant l'exposition de la lumière (kellida).

¹ Sl. *Dictionary of Agriculture – German/English/French/Spanish*, compiled by Dr. Günther HAENSCH and Gisela HABERKAMP, trede emb., Elsevier, 1966.

René LE GLEAU er ro ivez e DCFB : "drageon, drageonner, germe (*bagudoù*), germer", ha, gwellat, e kinnig... **bagudenn** evit plantule ! Setu m'emaomp holl a-unan.

EPIPHYTE

[MME] Hag ur c'hevatal brezhonek zo da Gl. *épiphyte* "a vev war plant all hep en em voueta diwarno" enebet eta ouzh Br. *arvevat* ?

[GE] Gl. *épiphyte* n'emañ ket e KIS-366, La-09, pp. 156-179. Koulskoude ez eus meneget ur furn eus ar mod kedvevañ-se : Gl. *inquilisme* a 'm eus kinniget Br. *entrigadezh* da gevatal dezhañ. Betek gwiriañ e kinnigfen a-dal da Gl. *épiphyte* : Br. **ardrigat**, **ardrigad**, a-dal da Gl. *épiphytisme* : Br. **ardrigadezh**.

ROCHE, MINERAL

[MME] Emaomp o vont da embann troidigezh vrezhonek ul levr zo da zont er-maez e galleg gant an Éditions Palantines : *Bretagne, belles roches, beaux cristaux*. Anv zo ennañ eus maenouriezh. Kalzik eus an anvioù karregadoù na vo anezho nemet gerioù etrevroadel gant ur gwisk brezhonek : *staorolit, tourmalin, rutil*, h.a.

Ur gudennig : petore kemm zo etre *karregenn, karregad, meinenn, meinad* ? Hañvalout a ra e rafed gant Br. *karregad*, Gl. *roche* ha Br. *meinenn*, Gl. *minéral*. Kamm e hañval an dra-se bezañ.

[GE] Emañ oc'h emdreiñ ar skiantoù a ra war-dro ar meinenoù hag ar c'harregadoù, ken e rank ar yezhoù pe gemmañ o anvioù pe gemmañ ster o anvioù. Da skouer, ar Gl. *Minéralogie*, evodet eus an Douarouriezh, zo bremañ o sankañ er Gimiezh hag er Strinkennoniezh¹ ; ar Gl. *pétrologie*, meizet da gentañ evel "skiant ar vein", zo bet da gentañ strishaet he zachenn da "zeskrivadur ar vein" ha hiziv ez eo ar skritell war "studi gwikefreoù hag argerzhioù furmidigezh ar c'harregadoù" (ha c'hoazh en ur lezel er-maez ar c'harregadoù gouelezennat).

Kel zo eus Br. **spesad meinel**, Gl. *espèce minérale* pe Gl. **meinenn**², Gl. (*un*) *minéral* a zespizer hiziv : "*sonnenn naturel, ungenezh, dezhi ur genaoc'h kimiek savelek*

¹ Un alberz eus studi ar meinenoù dre ar Strinkennoniezh ha, dre se, ar Ventoniezh a gaver e KIS-543 – Ur gudenn a Strinkennoniezh, La-11, pp. 255-268.

² Sl. KIS-529, La-11, pp. 149-151. Deverañ diwar *mein* kentoc'h eget diwar *maen* a voe un tun da verkañ goubarelezh ar c'healioù dec'heriet gant an deveradoù.

*hag ul luniad atomel trevnek*¹". [Hogen nemedenoù zo da bep hini eus an doareoù-se : ur veinenn eo ar bevargant, meinenoù a gevanaozer, spesadoù meinel lakaet da ungenezh a zizoloer ez int meskadoù, argemmadoù a stader e kenaoz ur veinenn a seller evel "pur", ar meinenoù zo strinkennek dre vras, reoù avat n'int ket, da skouer pa 'z int aet antrevnek dre wered ar skinata.] A du 'rall, meinenoù zo a orin bevel (oksalatoù, mellatoù, kitratoù, h.a.). Skiant ar spesadoù meinel, ar meinenoù eo an eeunañ ober anezhi Br. **Meinoniez**, Gl. *Minéralogie*.

Br. **karregad**, Gl. *roche* a zespizer "*tolzenn veinel, a un kenaoz, a un luniad, a un orin, hep bezañ dre ret ungenezh ent kimiek*²" — ar greunit, da skouer, zo tri spesad meinel da nebeutañ ouzh e ober³. Div skiant a ra dre vras war-dro ar c'harregadoù : an hini a zo he amkan o deskrivañ hag o rummata, Gl. *Pétrographie* ; an hini a studi furmidigezh ar c'harregadoù, Gl. *Pétrologie*. Aozerion 'zo avat a ginnig ober eus Gl. *Pétrologie* anvad hollek skiantoù ar c'harregadoù (a voe ster kentañ ar ger) hag eus Gl. *Pétrogénie* anvad skiant o furmidigezh (ar saozneg a ra gant *Petrogenesis* er ster-se) ; re all a ra eus Gl. *Lithologie* "studi veurselladel ar c'harregadoù" [étude macroscopique des roches], pe c'hoazh "studi ar c'harregadoù gouelezennat".

Arabat enta soliañ betek re war an anvadoù allyezhañ ha gwell tremen, el live eus ar Yezhouriezh ma labouromp, gant kevenebiañ skiant deskrivañ an neuzioù ha skiant displegañ ar furmidigezh. Tuet e ven a-walc'h da zedadvout amañ ar c'hemm a lakaas VALLEE etre *Douaroniezh* "deskrivadur neuzioù gorre an Douar" ha *Douarouriezh* "studi luniadur ha furmidigezh an danvezioù a ra ar bellenn Douar", eleze degouezhout gant Br. **Karregoniez** a-dal da Gl. *Pétrographie*, gant Br. **Karregouriezh** a-dal da Gl. *Pétrologie*.

¹ "Solide naturel, homogène, possédant une composition chimique définie et une structure atomique ordonnée" (*Encycl. Univ.* 12 292).

² "Masse minérale de même composition, de même structure et de même origine, sans être nécessairement homogène chimiquement" (hervez *Lexis*).

³ Ne gav ket din ez eo kamm ar c'houblad *karregad* – *meinenn* ; n'eus ket anezho anvadoù a un urzh kealel : *karregad* o tennañ da skiantoù an Douar, *meinenn* o tennañ d'ar Gimiezh. A du 'rall, *karregenn*, ouzhpenn un arver pemdez ha lennegel, a c'hortoz fred er skiantoù pa ouzon. Evit *meinad* a gaver e GEAK. n'en devez ket arver skiantel — aozer GEAK. a savas ar mellad MINERAL hep kemer disentez evit a sell an arverioù skiantel.

Abegoù zo d'ober gant al lostger *-ouriezh* aze pa droer da skouer : “*Ar Garregouriezh he unan zo ur rann eus ar skiantoù ledanoc'h ez eo, da skouer, an Douarouriezh, ar Blanedouriezh, an Alvezouriezh*¹.”

Lezel a rafen da gouezhañ an termenoù Br. *maenouriezh* roet gant VALLEE a-dal da Gl. *minéralogie*, gant HEMON a-dal da Gl. *pétrographie* ha *minéralogie* ; Br. *maenoniezh* roet gant HEMON a-dal da Gl. *pétrographie*. Aesoc'h da embreger evit deverañ e vije moarvat *maen-* eget *karreg-* nemet ez eo re dost ent sonel da *mein-*.

Evit an termenoù *Pétrogénie, Lithologie...* a zo gwell o lezel a-gostez evit an ampoent o vezañ diouzh un tu ma n'eo ket sur e tiñvint, diouzh an tu all ma n'eo ket peurspisaet o ster.

-DED, -IEZH, -EGEZH, -ELEZH

[MME] War PRED 161-162, p. 35 (*Douaroniezh 1*), e lenner : “*liesseurted* an hinadoù” ha war GEAK : “**VARIETE** *liesseurtiezh*”. Soñj am eus bezañ lennet tu pe du ar ger *liesseurtegezh* ha marteze zoken *liesseurtelezh*. Gant ar reveur emamp, 'm eus aon...

[GE] Gwir eo, en hon c'herz ez eus ur stuc'had lostgerioù pennanvioù : -*der, -ded, -iezh, -elezh, -egezh, -ouriezh*, h.a. Prizius int evit diforc'hekaat ar c'healioù, met evel just ne c'haller ket ober gant forzh pehini anezho e pep degouezh — evit ur wech e ve “euer ar reñver” ! Ouzh *liesseurt-* (ha *diseurt-*) ez eus bet staget lostgerioù *diseurt* (!) hep ma welfed bepred ar c'hemm da lakaat etre an deveradoù.

Un derez mann ez eus, a-geñver gant al lostgerioù *-der, -ded* : *liesseurted* zo ar "bezañ liesseurt" (*liesseurted an hinadoù* = "lies hinad disheñvel" hep mui) ; al lostger *-ek* a ampleg ur sell diouzh an ental : *liesseurtek eo hin ar vro-mañ* = "ar vro-mañ zo warni hinadoù liesseurt", alese : *ar vro-mañ zo anavezet liesseurtegezh he hin* = "ar vro-mañ zo anavezet liesseurted he hinadoù".

¹ “La pétrologie est elle-même un constituant des sciences plus vastes que sont, par exemple, la géologie, la planétologie, la cosmologie” (*Encycl. Univ.* 14 367).

Evit *liesseurtelezh*, *liesseurtiezh* zo ganto arlivioù all : *-elezh* a ampleg ur sell diouzh an erdal (hogen hevelep sell a gaver ampleget amañ gant *liesseurted* endeo) ; *-iezh* a verk un ober pe un aoz, buhezel alies (tu zo bepred da empentiñ an arliv ster a zo gant *liesseurtiezh*, dav anzav avat e ve gwall zibaot e arver).

E berr enta, ne zalc'hfen evel termenoù a arver boas nemet an daou zeverad *liesseurted* ha *liesseurtegezh*.